

חייילים אלהונים

אין אדם בישראל שדימויו הציבורי שונה מאופיו האמיתי כמו יצחק שמיר, אישהשנה תשמ"ו. כאשר מוזכר שמו מחייכים ישראלים רבים, ואילו אחרים נאזרים בחרדה. אלה הם שני הדימויים הקיימים, הסותרים זה את זה, אך החיים זה בצד זה בתודעה בציבורית. הדימוי האחד הוא זה המקובל על הברדרנים והמחקים, ובראשם טוביה צפיר.

זוהי קריקטורה של איש ננסי, גופנית ונפשית, מין מוקיון העומד מתחת למיקרופון ונאום גבוההגבוהה בסיגנון מנופח. הדימוי השני הוא זה הקיים בשמאל. זהו דימוי של טרוביסט צמאים וחסררחרמים, קנאי חשודתיקוה, מין מאיר כהנא כעל פנים מהוגנות.

האיש המתחבא מאחורי שני דימויים אלה ישב כסוף השנה בלישכתו במשרדהחוף בין מפה ענקית של העולם, מפה גדולה של ארץ-ישראל השלמה, תצלומים ציבעוניים של מנחם בגין ורונלד רגן וציון שמו של ראובן ראובן. קומתו הנמוכה (1.56) בלטה פחות מאשר ראשו הגרול, כעל הגבות העבותות והשפם הקצוץ. הוא ניהל עם מבקריו שיחה יידישית. מי שלא הכיר אותו קודם לכן יכול היה להיות מופתע מסיגנוןהדיבור השקט, החייכני, כעל הנימה הסבירה.

יצחק שמיר, האיש האמיתי, הוא אדם כעל כושר שיכנוע רב בשיחה פנים-אל-פנים — צורת ההתבטאות המקובלת עליו ביותר. הוא מדבר בשקט, לעניין, בצורה חביבה, אך בלי גיגונים מיותרים, אדם שאינו עושה שום נסיון מיוחד להרשים את בעל-שיחו או לרכוש את ליבם, שאינו מרכיב ב-"SMALL TALK" אך שאינו נעדר חושיהומור במקומות הנכונים. הרושם הכללי הוא של אדם פשוטהליכות, היודע מה הוא רוצה, כעל השקפת-עולם ברורה ובלתי-משתנית, ללא יומרות אינטלקטואליות, אישי ביצוע יותר מאשר אישיהגות.

זהו האיש שישטיב את חותמו על ישראל בשנת תשמ"ז, השנה שבימייה הראשונים יעבור מלישבת שריהחוף אל לישבת ראשה-הממשלה. בצורה מוצי נעת יותר היתה לו השפעה מכרעת גם על המעשים והמחשבות של ישראל בתשמ"ז. הוא היה האיש המרכזי בפרשה שהטילה את צילה על שנה זו — פרשת השב"כ.

נער קטן בכיחה

שנותיו הראשונות של יצחק שמיר לוטות ערפל — לא מפני שיצחק שמיר מסתיר משהו, אלא מפני שאין הוא מרבה לדבר על עצמו ועל עברו. האיש, שמילא תפקיד מרכזי באירועים שקדמו להקמת המדינה ושגרמו להקמתה, לא סיפר מעולם את סיפורו. מכל ראשי אצ"ל ולח"י, הוא היחיד שלא כתב ספרזיכרונות. כשנשאל על כך כאחרונה, אמר: "תמיד היתה לי ההרגשה שכרי לכתוב זיכרונות צריכים להינתק מן המציאות, ואני אינני

חלק מן החומר לכתבה זו נאסף בשעתו על-ידי דן עומר זל בצורך כתבה בעולם הזה

מוכן להינתק מן המציאות. כרי לכתוב ספר הייתי צריך לפרוש לקרן זווית למשך שנה, ואינני רוצה להינתק מהחיים למשך תקופה כזאת". ואכן, בגיל 71 חי שמיר כולו בהווה ובעתיד, והעבר עתידהמעשים כאילו נשאר מאחור. אין הוא מתרפק עליו. אך אולי יש סיבה נוספת למחל זה של אייכתיבת זיכרונות. יצחק שמיר חי שנים רבות במחתרת — באצ"ל, בלח"י ובמוסד"ל למודיעין. גם במחתרת היה ידוע כמקפיד במיוחד על החשאיות. הרבר הפך לו טבע שני.

משום כך ידוע אך מעט על השנים שבהן עוצב אופיו של האיש, ימי הילדות והנעורים.

יצחק יורניצקי נולד ביי"ד בחשוון (הוא זוכר רק את התאריך העברי, החל השנה ב"ד בנובמבר) בשנת 1915, השנה השנייה של מילחמתהעולם הראשונה, בעיירה רויניו, שהיתה שייכת לפני המלחמה לממלכת הצאר הרוסי. כשהיה בן 3 צורף החבל לפולין החדשה, אך האוכלוסיה היתה ביילרוסית וריברה רוסיית. כיום שייך האיזור שוב לרפובליקה הביילרוסית (רוסיה הלבנה) של ברית-המועצות.

כשהיה ילד, עברה המישפחה לעיירה גדולה יותר, ואחר-כך חזרה לרויניו.

מכיוון שלא היה במקום בית-ספר תיכון, נשלח יצחק הצעיר לעיר הקרובה, ביאליסטוק, כדי ללמוד בגימנסיה העברית.

הוריו — שלמה ופנינה — דיברו אידיש. זו היתה שפת אימו. אביו היה ראש הקהילה. ברחוב דיברו רוסיית, ובביאליסטוק פולנית.

ההחלטה לשלוח אותו לבית-ספר עברי החוק היתה בעלת משמעות פוליטית. ההורים היו בנעוריהם בונדיסטים — חברי ה-"בונד" (אגודה, ברית) של הפועלים היהודיים, אירגון שהתנגד לבולשביקים ולציונים גם יחד, ושדגל בשיוויוןזכויות של הלאום היהודי בין שאר הלאומים באירופה המיוזרחית. זאת היתה תנועה המונית, בעלת מגמה סמאלית-סוציאליסטית, שמילאה תפקיד חשוב כמאבק במישטרו הריאקציוני של הצאר.

אחרי מהפכת-ההנפל של 1905 התרחקו ההורים מן הבונד, ואחרי מילחמתהעולם הראשונה הם הפכו ציונים.

יצחק יורניצקי בן ה-15 גר לבדו בביאליסטוק ולמד בגימנסיה שבה היתה שפתההלימוד עברית. פולנית נלמדה כשפה שניה, וגרמנית כשפה זרה ראשונה. אולם בבית-הספר היתה סיפריה גדולה מאוד של סיפריאידיש, ובאותן שנתים קרא יצחק יורניצקי את כל הקלאסיקה של שפה זו. כגון כתבי שלום עליכם. עד היום מעיד שמיר על עצמו שהוא אוהב אידיש יותר מכל שפה אחרת, אף שהוא מדבר כיום עברית, פולנית, צרפתית, אנגלית, מעט רוסיית, מעט גרמנית, מעט איטלקית, מעט ספרדית, הוא עט על כל הזמנות לנאום באידיש, הזמנות שבאה לו לפעמים באמריקה הלאטינית וברומניה.

גם בחוג של יידיים אין שמיר מדבר כמעט לעולם על שנותיו בפולין. הילדות והנעורים כאילו נמחקו מתודעתו. אפשר רק לנחש איך גובש וחושל אופיו של הנער. בלי ספק היה תמיד הנער הנמוך ביותר בכיתתו. ילד במצב כזה מפתח לעיתים קרובות נחישות, לוחמנות ואף תוקפנות יתרות. בצורך של קיום והישרדות, בחברה אכזרית של ילדים שבה שולטים הגדולים והחזקים.

יתכן מאוד שכאן חבוי המפתח לאישיותו של האיש, שהטיל כעבור שנים את חיתתו על האימפריה הבריטית. אם שימעון פרס דומה לכלב-באסט, בעל עיניים עוצבות, הרי שמיר דומה לכלב-טרייר קטן, תוקפני ושוחר-מאבק.

"לשבת בשקט וללמוד..."

כרבים מן הצעירים היהודיים בפולין של אז הגיע גם יורניצקי, עם תום לימודיו התיכוניים, לאוניברסיטה של ורשה. כמו מנחם בגין, הבוגר ממנו כשנתיים, ושגם הוא נולד וגדל בעיירה קטנה בגבול פולין-רוסיה (ברסטליטובסק), הוא התחיל ללמוד מישפטים.

אך כאן בולט ההבדל הראשון בין שני שותפי-יריבים אלה. בגין סיים את לימודי המישפטים בוורשה ונשאר בפולין, שם פתח בקאריירה פוליטית. הוא נשאר כל חייו מאוהב במישפטים. יצחק יורניצקי למד שנה אחת ויצא מפולין לצמיתות. מעולם לא גילה שום עניין במישפטים לאחר מכן — ובשנת תשמ"ז אף השמיע את הדוקטרינה שהביטחון עומד מעל לחוק — מילים שלא יכלו לעבור את דל שיפתותיו של מנחם בגין.

מדוע עלה יורניצקי לפלסטינה ב"1935, בגיל 20, בשעה שבגין ונתן ילין-מור, שותפיהלעיתיד, נשארו בפולין ממש על הרגע האחרון, כאשר הגייסות הנאציים עלו על ורשה?

הסברו של שמיר הוא, כמו תמיד, פשוט וענייני: "באוניבר-סיטה היו כמעט ככל יום מהומות אנטי-שמיות. היו קבוצות אנטי-שמיות פעילות מאוד. בכלל, פולין התקרבה לגרמניה הנאצית, מתוך תיקווה שכך תימנע פלישה גרמנית לשיטחה. החלטתי לעלות לארץ".

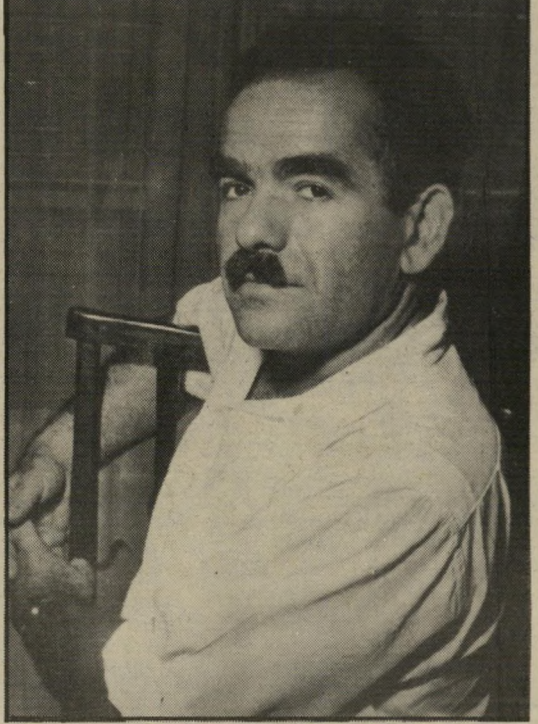
וכפי שהסביר זאת בהזדמנות קודמת: "לא יכולתי לשבת בשקט וללמוד, כאשר בארץ-ישראל בנו מדינה ליהודים".

כהגיעו ארצה, שנה אחרי שימעון פרסקי (פרס), הצעיר ממנו בשמונה שנים, ושש שנים חלובות לפני מנחם בגין, נרשם יורניצקי ללימודים באוניברסיטה העברית על הריהצופים. הוא לא המשיך בלימודי מישפטים, אלא למד ספרות והיסטוריה.

הוא עלה ארצה בגפו, כשהוא מותר בפולין את הוריו ואת שתי אחיותיו. הם הושמדו בימי מילחמתה העולם השנייה. כאשר באו הנאצים לקחתם לאושיץ וויין, נמלט האב אל בפר הולדתו. שם נרצח — על ידי בנייהמקום. אך שלא כמו בגין, המזכיר לעיתים קרובות את השמדת מישפחתו בידי הנאצים, אין שמיר מדבר על כך לעולם.

כיצוח בשוקים ערביים

כפולין היה יורניצקי חבר בכית"ר. את זאב ז'בוטינסקי הכיר רק מרחוק, כאשר שמע את נאומו. נראה כי מעולם לא היה רוויזיוניסט שרוף, כמו בגין ויליך-מור. גם בארץ לא חיפש קשר לתנועה הרוויזיוניסטית ולא הצטרף לכית"ר. אבל כאשר התחילו באפריל 1936 האירועים שהישוב קרא להם "המאורעות" (והנקראים בפי הערבים "המרד הגדול") מצא במהרה את דרכו אל האירגון הצבאי הלאומי.

יצחק יורניצקי-שמיר בצאתו מן המחתרת, וכעבור 38 שנים באזכרה לשטרן: "הוא מסר לי רימונייד, וזרקנו אותם לעבר הרכבת..."